

dent „végképp másoknak remélő” József Attilához: „Eljött az álmodt mindenmindegy” — írta Ady. A katarzis nem a költői evokáció feloldozó erejébe vetett hitben rejlik, hanem a helyzetjelentés megszenvedettségében. Ha az egyén nem realizálódhat az emberi kapcsolatban — megvalósul a lemondás kínjában: „Ha nem szeretsz — majd kitalál a kin.”

Filozófiája — mint mondtuk —: „minden tudás a rossz tudása”. Petri önmegvalósítása e tudás megszerzésével egyértelmű: első kötetében a zoon politikon, másodikban a magánember esélyeit kérdőjelezte meg. Költészete azért is folytatható, mert sztoicizmusát sokszor szemérmes nosztalgia ellensúlyozza. A politikához közelebb első kötetben olvashatjuk: „hogy hittem volt, arra naponta emlékeztetem magam”. A hétköznapokhoz közelítő második könyvben ez áll: „Oly ritka a szép, / ki képes összezilálni alakját, / majd visszanyerni, / mint víztükör, újból. / Ki ilyet talál, boldog.” A kisimuló életszemlélet esélyét fönntartja tehát. Fönntartja, noha tartósnak véli a külső és belső megpróbáltatások évadját: „Sok sár távozik, mielőtt olaj fakad vagy forrás.”

Téved, aki erről a nagyon rosszkedvű költőről azt hiszi: elvesztette reményeit, s most kétségbeesett. Nem: arra az álláspontra jutott, hogy a világ végiggondolásában — akárcsak a gyakorlatban — a reménnyel nem megyünk semmire. S ez a fölismerés — szellemi emberről lévén szó — tudás voltával vigasztaló. Vigasztalansággal az töltené el, ha nem tudna, vagy nem tudhatna meg fontosat. Leginkább az, ha már nem *akarna* megtudni valamit. A tudás nem vált meg, de megváltoztathat: egy pontra elvezeti a gondolkodót, ahonnan ismét tovább léphet. A *megismerés* csak egy ideig vezet sötét tájakon; egyszer csak a *megértés* fényében kezdenek derengeni a dolgok.

Anélkül, hogy ezt remélni kellene. (*Szépirodalmi*, 1974.)

ALFÖLDY JENŐ

Beke György: Feketeügy

Apró, ám jellemző tévedés a cím dolgában: egyik napilapunk főszerkesztője nemrég Beke György könyvét a friss kiadványok között — így: *Fekete ügy*. Jelentéktelen sajtóhiba, mondhatjuk. Valóban az, de bizonyosra veszem, hogy az ügyeletes szerkesztő, a figyelmes korrektor „tudatosan” hibázott: nem jól értelmezte a szót. Netán arra gondolt, valami izgalmas krimi rejt a cím, valódi jelentése tehát: egy fekete ügy, mondjuk másként: egy setét story. Tudnunk kell pedig, hogy ez a szó *folyónév*. S nem is akármilyen, úgyszólván egyedül őrzí régi nyelvünk fontos szavát, az *ügy*-et (a vogulban *üty*), az eredeti jelentés tehát *fekete víz*. Mészöly Gedeontól tudjuk, hogy az *ügy* — *víz* között nem csupán alaki, de jelentésbeli különbség is volt: őseink folyót neveztek el az *ügy* szóval, de nem *ügyet*, hanem *vizet* ittak. Erre tanú Beke György is, aki megfigyelte, hogy szülőfaluja, Uzon népe soha nem mondja ezt: a Feketeügy *vize*. Örökölte a jelentését, ha nem tudja is, érzi. (Máskülönben: nem csupán ritka neve miatt kell tudnunk a patakról. Itt, Kökösnél kapott halálos sebet Gábor Áron, Uzon mai fűtcáján szekereztek vele Eresztevény felé, hol ma is nyugszik a hős ágyúöntő.)

Mindez nem azt jelenti, mintha Beke György, a több könyvéből ismert kiváló romániai magyar író csupa művelődéstörténeti barangolást adna közre új kötetében. Találunk ugyan a könyv második részében több ilyen írást: Dózsa, Benedek Elek, Sadoveanu, Bod Péter, Kazinczy, Koós Ferenc nyomát keresve jóféle szellemi izgalmakat indukáló esszék-riportok sorakoznak itt. A legnagyobb figyelemmel mégis Beke jelenkori „csatangolásait”, „elcsángálásait” követi az olvasó —, hogy stílusosan

Orbán Balázs megfektetésére utaljunk: honnan is van a *csángó* név. A Székelyföldet ilyen vagy olyan okból elhagyott, Moldvába, majd vissza és különösen a Gyimesekben megtelepült, valóban rendkívüli sorsú törzs régóta foglalkoztatja az író. Előző könyvében (*Magunk keresése*) többnyire a moldvaiakat látogatta s mutatta be, most nyomukba szegődött Románia más tájaira, s hírt hoz róluk Déváról, a Zsil völgyéből, a Duna partjáról, Brassóból s persze Gyimesből. A páratlanul pontos, jó riportok nyomán úgyszólván személyes ismerősünké lesz a Piatra Neamț-i bányász, a középloki festő-tanár, ma is vándorló csángó ácsok, s a nemrég elhunyt szabófalvi költő, Lakatos Demeter is. Beke úgy jellemzi a különös embert, aki hétéves kora óta ír verseket, hogy riporteri mesterfogásait tanítani kellene az újságíró-iskolán. Mértéktartó pedig, s takarékosan beszélteti hősét, akit „Zsida úr” (Dsida Jenő) figyelmeztetett jó negyven esztendeje: ne utánozzon másokat, olyan verseket írjon, amilyeneket mások nem tudnak, nem tudhatnak rajta kívül. S Lakatos bácsi ilyeneket írt. Ahogyan „szültült” (furulyázott), ugyanúgy eredt ceruzája hegyén a vers: tisztán, természetesen beszélt egy sajátos költői nyelvet. Csak néhány sort ezúttal: „Itt születtem, hul a Szeret / Szompolyog / Szülföldje mindenkinek / Szent dolog.”

Ismét el kell mondanunk: Beke nem egyszerűen jó riporter. Író, a legelhivatottabbak közül, de legkézreesebb műfaja a valódi irodalmi riport. Soha nem elégszik meg azzal, amit egy-két látogatás után a helyszíntől és „alanyaitól” kaphat. Nem is riportalanyok az ő emberei: hősök, amiként anniak nevezzük a novella vagy a regény szereplőit. Bekét éppen azért nem lehet riporteri föllentésen kapni, mert íróként műveli ezt a már-már rangjavesztett műfajt. Jó író tud csak lelket lehelni bele, mint Beke György teszi a szigorú József Attila-i parancs szerint: „*az igazat mondd, ne csak a valódit.*” Erről a szándékról vall a szerző a Huszár Sándornak adott interjúban, a műfaj lehetőségeiről beszélve. A kérdező író társ pontosan jellemzi Bekét: „Az olyan írásokat szeretem, amelyek a romániai magyarok helyét keresik ebben az országban... s ebben az értelemben a te munkásságod példaadó.” Igaza van Huszár Sándornak: Beke a történelmi együttélés óriási történelmi-művelődéstörténeti ismeretével fölverte, a különböző nyelvű és kultúrájú népek közelítésének őszinte szándékával indul mindig riportra, s ül íróasztalhoz. R riportkönyvei mellett bizonyosság erre a *Tolmács nélkül* interjúsorozata. Könyvnyi bizonyíték, hogy a testvériség elképzelhetetlen egymás alapos megismerése nélkül. S a tanulsága: „az együttélés kérdésében a legbecsületesebbek, az emberi és irodalmi értékek mindig találkoztak.”

A műfajt azzal újítja meg Beke, hogy nem újít látványosan. Tudósít, de ábrázol is. Értelemre és csak tisztá, szent érzelmekre apellál.

Két vallomás: az egyik az író hőséé, Tankó Imréé, a másik magáé Beke Györgyé. Az öreg forradalmár így szól Gyimesben: „A havasokban a patakok és a szakadékok között keskenyek az ösvények. Nehezebb járn rajtuk. De akit ösvények közé szült a sorsa, annak az ösvényen kell járnia, nem szaladhat semerre.” S az író otthon, a Feketeügy partján: „... a hűség egy életre kötelez. Nem a hivalkodó hűség, hanem a felelős emberek szép, egyszerű kötése.” (*Eminescu, Bukarest, 1974.*)

ANNUS JÓZSEF

Gárdonyi Géza: Titkosnapló

Kutatók és irodalomtörténeti ínyencségekre kíváncsi, jól értesült olvasók fantáziáját régóta foglalkoztatta a kérdés: mit tartalmazhat Gárdonyi Géza titkos írással készült, nagy mennyiségű följegyzése. Fölszigázta az érdeklődést az, hogy az író által konstruált jelrendszert sokáig nem sikerült megfejteni. Így különféle föltételezések-